

تحولات فرهنگی ایران

● تحولات فرهنگی ایران در دوره قاجاریه و مدرسه دارالفنون

● نوشته دکتر احمد (ایرج) هاشمیان

● ناشر: مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب، تهران، ۱۳۷۹.

● صفحات: ۱۲ + ۴ + ۵۷۶ + اسناد نوشتاری و تصویری: ۲۷، بها ۴۰۰۰ تومان

۲۹۱

فهرست: نویسنده کتاب؛ پیشگفتار؛ بخش اول: سرآغاز فرستادن دانش آموزان ایرانی به خارج از کشور برای ادامه تحصیل - در ۵ فصل؛ بخش دوم: فرستادن نخستین گروه از دانش آموزان ایرانی به اروپا در زمان ناصرالدین شاه - در ۶ فصل؛ بخش سوم: معلمین خارجی دارالفنون - در ۷ فصل؛ بخش چهارم: معلمین ایرانی مدرسه دارالفنون؛ بخش پنجم: فرستادن دانش آموزان دارالفنون به فرانسه در زمان سلطنت ناصرالدین شاه - در ۴ فصل؛ بخش ششم: سرنوشت دارالفنون بعد از مرگ ناصرالدین شاه؛ بخش هفتم: مدرسه نظامی سن سیر و... - در ۳ فصل؛ منابع و ضمایم: ۱ - منابع و مآخذ، ۲ - ضمایم: فهرست نام سفرا و وزرای مختار دولت انگلیس، دولت روس، دولت فرانسه در تهران، فهرست نمایندگان سیاسی امریکا در تهران؛ معنی بعضی از نامهای مشاغل؛ فهرست اعلام و نامها؛ اسناد نوشتاری و تصویری.

موضوع قابل توجه آن است که مؤلف کتاب پزشکی است و تحصیلات پزشکی خود را تا سطح فوق تخصص در دانشکده‌های پزشکی مونسترو و توپینگن آلمان به پایان رسانیده و به خدمت پزشکی در آن کشور پرداخته و علاوه بر نگارش مقالات تحقیقی در رشته کار خود، سالهاست که درباره تاریخ اجتماعی و فرهنگی دوره قاجاریه به تحقیق مشغول است و کتاب حاضر بخشی از حاصل مطالعات او در این رشته است.

مؤلف اعزام دانش آموزان ایرانی را به خارج از کشور از زمان فتحعلی شاه تا دوران رضاشاه پهلوی مرحله به مرحله - با مراجعه به اسناد مختلف - مورد بررسی قرار داده و در هر دوره نام شاگردان و محل تحصیل آنان را ذکر کرده است. قسمت قابل توجه کتاب مربوط به دارالفنون

یادگار امیرکبیر است از تأسیس تا به امروز و فراز و نشیبهایی را که این مدرسه پشت سر گذاشته. در این کتاب نام معلمان خارجی، پزشکان خارجی دارالفنون و قراردادهای استخدام آنان و نیز نام معلمان ایرانی این مدرسه ذکر گردیده است. وضع شاگردان اعزامی به فرانسه از طرف دولت و نیز شاگردانی که با هزینه شخصی در خارج تحصیل می‌کرده‌اند در کتاب آمده است. علت اختصاص بخش هفتم کتاب به مدرسه سن سیر فرانسه آن است که از دوره ناصرالدین شاه به بعد این مدرسه مورد علاقه اعیان و اشراف درباری ایران بوده است و بدین جهت در فاصله سالهای ۱۹۰۷ - ۱۹۴۰ تعداد ۷۸ تن از ایرانیان از آن مدرسه نظامی فارغ‌التحصیل شده‌اند. مؤلف درباره اعزام دانشجویان در دوره رضاشاه به خارج از کشور نوشته است «در دهه نخست سلطنت رضاشاه، دولت ایران برای اولین بار تشکیلات منظمی برای فرستادن دانشجو به اروپا فراهم آورد... همه ساله تعدادی از دیپلمه‌های مدارس متوسطه از طریق کنکور برای ادامه تحصیل به اروپا (بیشتر به فرانسه) اعزام می‌شدند. سازمان سرپرستی دانشجویان در ایران و اروپا برای رسیدگی به وضعیت دانشجویان به وجود آمد که از جمله وظایف آن فعالیت در بازگشت آنها به کشور بود. در سال ۱۳۰۷ برای نخستین بار ۱۱۰ تن به اروپا اعزام شدند و در همان سال ۲۴ تن نیز از طرف وزارت راه به جمع آنان پیوستند.

آنچه مؤلف در زیر عنوان ضمائم ذکر کرده است از نمایندگان سیاسی انگلیس و روس و فرانسه و امریکا، و معنی بعضی از نامهای مشاغل که در کتاب از آنها یاد شده بسیار معتنم است. (نقل از مجله ایرانشناسی)